

Nader onderzoek ecologie Zaksloot te Gaanderen

Velp, 13 september 2022

Colofon

Titel : Nader onderzoek ecologie

Subtitel : Zaksloot te Gaanderen

Projectnummer : 21.412

Datum : 13 september 2022

Veldonderzoek : [REDACTED]

Auteur(s) : [REDACTED]

Collegiale toets : [REDACTED]

Opdrachtgever : ProRail

Contactpersoon : [REDACTED]

Bezoekadres : Kerkstraat 20

Postcode : 6883 HT Velp

Telefoon : 026-2001900

info@ekoza.nl

www.ekoza.nl

Ekoza B.V. is lid van het Netwerk Groene Bureaus: www.netwerkgroenebureaus.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Wettelijk kader	5
2.1 Soorten	5
3. Gebiedsbeschrijving	8
3.1 Gebiedsbeschrijving	8
3.2 Voorgenomen ingreep	10
4. Onderzoeksmethode	11
4.1 Das	11
4.2 Reptielen	12
4.3 Uitwerking en rapportage	14
5. Resultaten	15
5.1 Das	15
5.2 Reptielen	16
6. Conclusies	18
6.1 Das	18
6.2 Reptielen	18
Bronnen	19
Rapporten	19
Literatuur	19
Websites	19

1. Inleiding

ProRail is voornemens om in Gaanderen een pad langs het spoor te verbreden, om zo een nabijgelegen natuurgebied toegankelijk te houden voor onderhoudsverkeer na het saneren van een nabije overweg. Voor de verbreding van het pad wordt o.a. een zaksloot gedempt.

Bij het uitvoeren van de werkzaamheden moet rekening worden gehouden met beschermde soorten. In 2021 is daarom een ecologische quickscan uitgevoerd (Ekoza rapportnr. 21.380), waaruit naar voren kwam dat de ingreep mogelijk een negatief effect heeft op het leefgebied van de beschermde das, hazelworm en levendbarende hagedis. Daarom is nader onderzoek nodig om vast te stellen of deze dieren daadwerkelijk in/rond het projectgebied voorkomen.

Indien tijdens het soortgerichte onderzoek beschermde diersoorten worden aangetroffen, beoordeelt Ekoza B.V. de effecten van de werkzaamheden op deze soorten. Als er negatieve effecten te verwachten zijn, volgt een afweging of een ontheffing van de verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming noodzakelijk is.

In hoofdstuk 2 staat het wettelijke kader uiteengezet, waaraan getoetst dient te worden. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van de projectgebieden en de voorgenomen ingreep. Hoofdstuk 4 geeft een beschrijving van de onderzoeksmethodes die gebruikt zijn. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van het onderzoek besproken en getoetst aan de Wet natuurbescherming. Ten slotte zijn in hoofdstuk 6 de conclusies en aanbevelingen gegeven.

2. Wettelijk kader

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (Wnb) van kracht. Deze wet vervangt 3 wetten: de Natuurbeschermingswet (1998), de Boswet (1961) en de Flora- en faunawet (2002).

Het bevoegd gezag voor het natuurbeleid ligt bij de provincies. De Rijksoverheid blijft echter verantwoordelijk voor handelingen en projecten in gebruik, beheer of aanleg door het Rijk, zoals hoofdwegen, spoorwegen, hoofdvaarwegen, waterkeringen, militaire terreinen, gastransportnet, delfstoffen, hoogspanningsleidingen, kustlijn, bepaalde visserij, etc.

De Wet natuurbescherming is gericht op de bescherming van:

- Natura 2000-gebieden;
- Soorten;
- Houtopstanden.

Dit onderzoek heeft enkel betrekking op soorten (in dit geval de heikikker en poelkikker). In dit hoofdstuk is daarom ook alleen de soortenbescherming uit de Wet natuurbescherming uitgelicht.

2.1 Soorten

Onder de Wet natuurbescherming geldt een zorgplicht voor alle in het wild levende dieren.

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes:

- soorten van de Vogelrichtlijn;
- soorten van de Habitatrichtlijn;
- andere soorten.

Vogelrichtlijnsoorten

Onder de Vogelrichtlijn vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels.

Ingevolge artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming is het verboden om:

1. Opzettelijk vogels te doden of te vangen;
2. Opzettelijk vogelnesten, -rustplaatsen en -eieren te vernielen of te beschadigen of vogelnesten weg te nemen;
3. Eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben;
4. Opzettelijk vogels te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Habitatrichtlijnsoorten

Onder de soorten van de Habitatrichtlijn vallen soorten die genoemd zijn in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, Bijlage I en II van het Verdrag van Bern en Bijlage I van het Verdrag van Bonn. In de Bijlagen van de Verdragen van Bern en Bonn worden ook vogels genoemd.

Wat betreft deze soorten is het ingevolge artikel 3.5 (Bern bijl. II, Bonn bijl. I) verboden om:

1. Opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. Opzettelijk dieren te verstoren;
3. Opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen;
4. Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
5. Opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Wat betreft deze soorten is het ingevolge artikel 3.6 (Bern bijl. I en II, Bonn bijl. I) verboden om dieren of planten te verkopen, te vervoeren voor verkoop, te verhandelen, te ruilen of te koop of te ruil aan te bieden, tenzij het gaat om aantoonbaar gefokte of gekweekte dieren of planten.

Andere soorten

Onder het beschermingsregime andere soorten vallen soorten waarvoor er geen Europese verplichting tot bescherming is. Dit zijn soorten die vanuit nationaal belang extra bescherming behoeven. De beschermde status van soorten kan per provincie verschillen. Provincies hebben de bevoegdheid om bij provinciale verordening vrijstelling te verlenen voor nationaal beschermde soorten.

In sommige gevallen ligt het bevoegd gezag echter bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het gaat hierbij onder meer om werkzaamheden aan en rond de landelijke spoorwegen, zoals voor dit project het geval is. De RVO heeft een lijst met vrijgestelde soorten welke te vinden zijn in de Regeling natuurbescherming artikel 3.31 en Bijlage 11.

Ingevolge de Wet natuurbescherming artikel 3.10 is het verboden om:

1. Opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
3. Opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Zorgplicht

Artikel 1.11 Wet natuurbescherming voorziet in een algemene verplichting voor eenieder om voldoende zorg te dragen voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Het betreft bovendien niet alleen dieren en planten van soorten waarvoor de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn specifieke beschermingsmaatregelen eisen, maar alle in het wild levende dieren en planten.

De zorgplicht is als een open norm geformuleerd in het eerste lid van artikel 1.11. In het tweede lid wordt de zorgplicht iets geconcretiseerd door te bepalen dat de zorgplicht in elk geval inhoudt dat eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

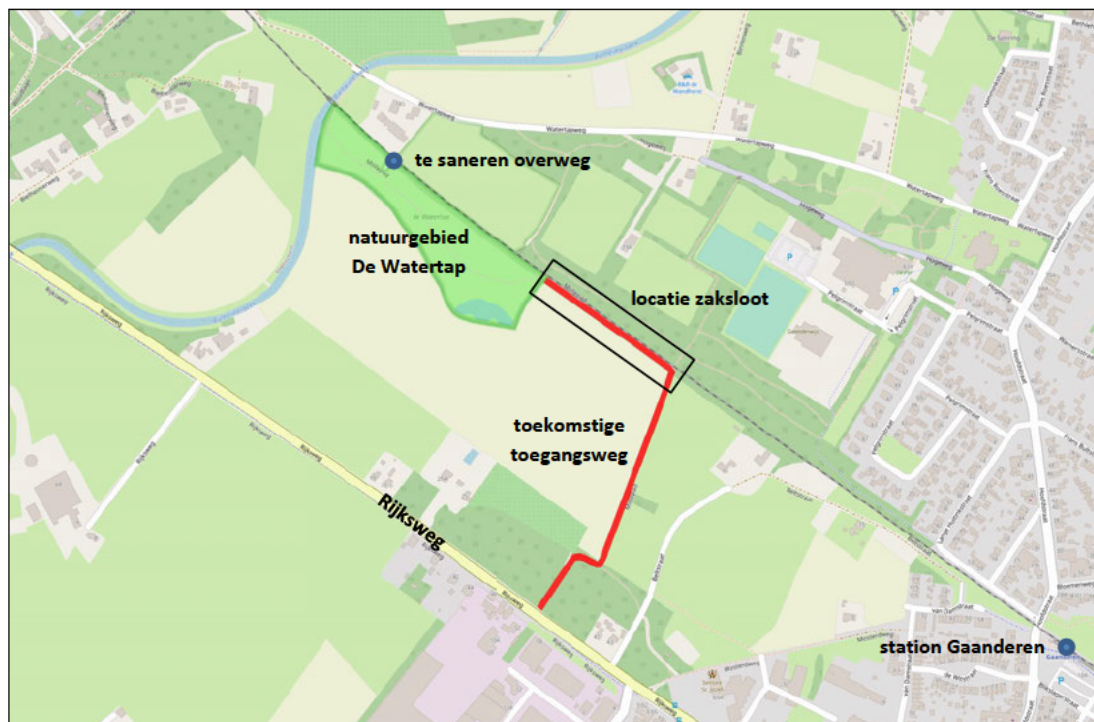
- dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Voor de bescherming van dieren en planten van soorten waarvoor geen specifiek beschermingsregime geldt op grond van hoofdstuk 3, heeft de zorgplicht zelfstandig betekenis. Op grond van de zorgplichtbepaling moeten schadelijke handelingen in beginsel achterwege worden gelaten dan wel moeten maatregelen worden genomen om schadelijke gevolgen (zoveel mogelijk) te voorkomen.

3. Gebiedsbeschrijving

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het projectgebied is gelegen nabij het spoor ten noordwesten van de bebouwde kom van Gaanderen (gemeente Doetinchem, provincie Gelderland). In Figuur 1 is de globale ligging van het projectgebied weergegeven.

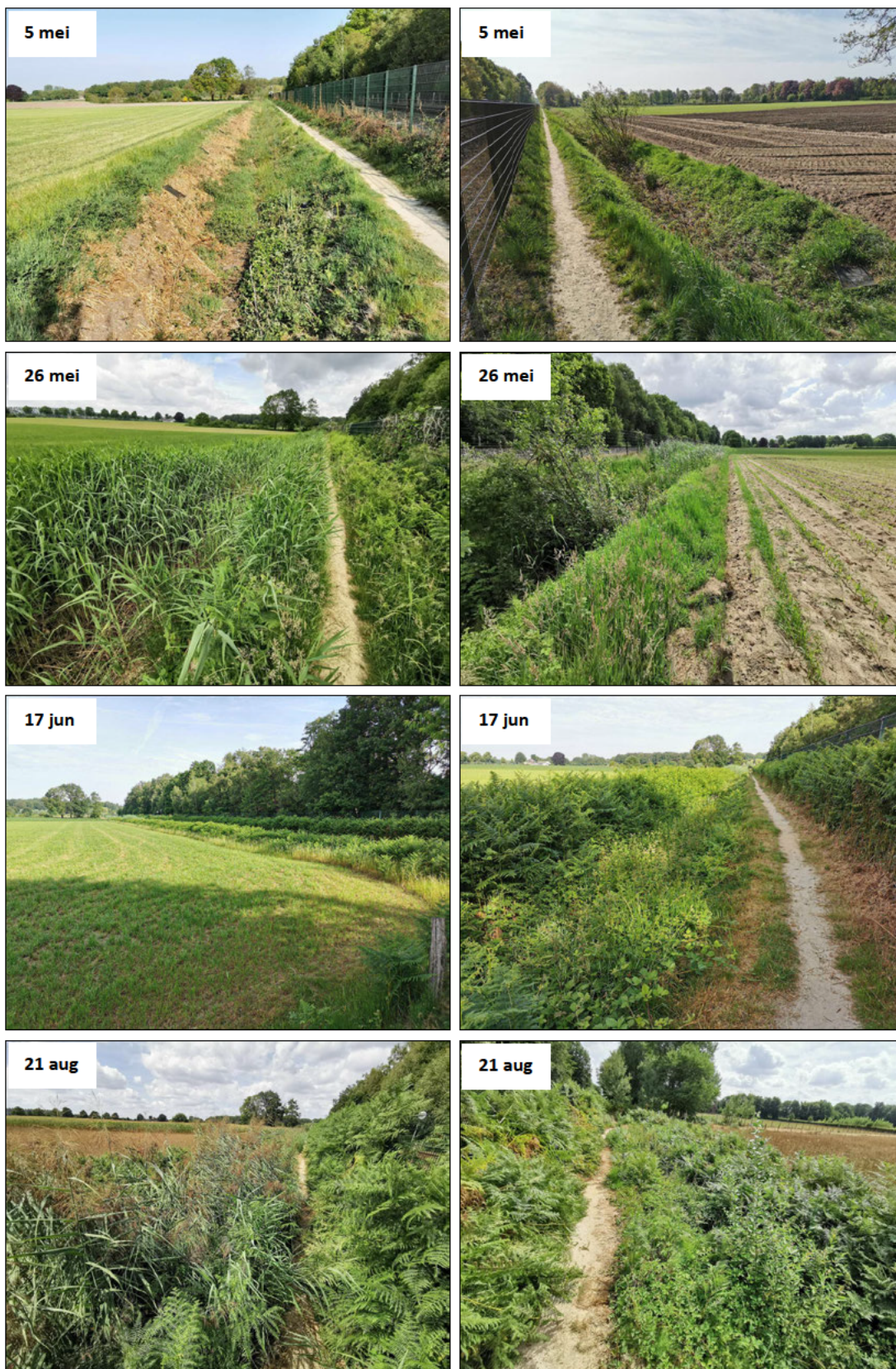

Figuur 1. Globale ligging van het projectgebied (rood). De locatie van de zaksloot is zwart omkaderd.

Het projectgebied betreft een bestaand zandpad (Möllepad) dat vanaf de Rijksweg richting natuurgebied De Watertap loopt. Dit pad loopt achtereenvolgens door een bosschage, langs landbouwgrond, om vervolgens parallel aan het spoor op het natuurgebied aan te sluiten.

Parallel aan het spoor ligt langs het pad ook een vegetatierijke zaksloot, welke doorgaans droog staat. Deze sloot is de focus van het ecologische onderzoek, vanwege de beschermde natuurwaarden die hier volgens de voorafgaande quickscan mogelijk worden verstoord.

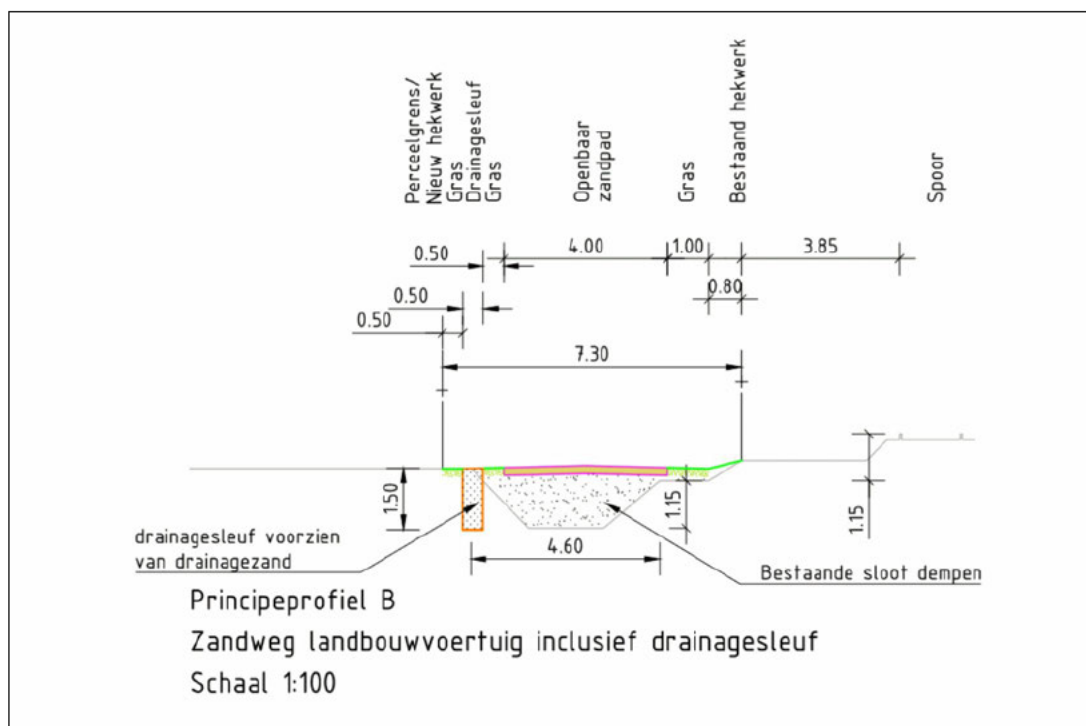
De directe omgeving van het onderzoeksgebied bestaat aan de zuidwestzijde van het enkelbaans spoor voornamelijk uit landbouwgrond en kleinschalig natuurgebied. Aan de noordoostzijde van het spoor bevindt zich een bosschage met daarachter enkele sportvelden. Figuur 2 geeft een impressie van het onderzoeksgebied en de omgeving.

Figuur 2. Impressie van het te onderzoeken deelgebied en de directe omgeving. Gedurende het groeiseizoen maakt de zaksloot een aanzienlijke ontwikkeling van snel opkomende vegetatie door.

3.2 Voorgenomen ingreep

ProRail is voornemens om een onveilige NABO (niet actief beveiligde overweg) te noorden van natuurgebied De Watertap te saneren. Om dit natuurgebied toegankelijk te houden voor werkverkeer wordt een bestaand zandpad verbreed tot 3 meter. De sloot parallel aan het spoor en het pad wordt hiervoor gedempt. Figuur 3 geeft een impressie van de ingreep.

Figuur 3. Ontwerpschets van het toekomstige pad langs het spoor.

Tijdens de werkzaamheden worden geen bomen gekapt. Wel wordt alle bestaande vegetatie in en rond de zaksloot verwijderd. Aan het stuk pad in de bosschage nabij de Rijksweg vinden geen werkzaamheden plaats. Hier is het pad namelijk al voldoende breed.

4. Onderzoeksmethode

Uit de voorgaande quickscan kwam naar voren dat de zaksloot mogelijk onderdeel uitmaakt van het beschermde functionele leefgebied van de das en verschillende soorten reptielen. Bij het dempen van de zaksloot gaan mogelijk schuilplaatsen en belangrijke groenverbindingen verloren. Ook bestaat er het risico dat dieren tijdens de ingreep worden verwond of gedood.

Een overzicht van de beschermde soorten waarnaar onderzoek is verricht staat in Tabel 1.

Tabel 1. Nader onderzochte soorten.

Soort	Beschermingsstatus		
	Habitatrichtlijnsoorten	Andere soorten	Vrijgestelde soorten
Zoogdieren			
Das		X	
Reptielen			
Levendbarende hagedis		X	
Hazelworm		X	

Zowel de das, levendbarende hagedis en hazelworm zijn nationaal beschermde soorten als bedoeld in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming.

Elk van deze soorten behoeft zijn eigen methode van inventarisatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de betekenis van het projectgebied voor deze soorten of soortgroepen.

4.1 Das

De habitat van een das bestaat uit diverse biotooptypen. Vaak is er hoog- en laaggelegen grond op korte afstand van elkaar. Dassen leggen hun burcht aan op de hogere delen, waar de (zand)grond makkelijk te vergraven is en goede afwatering biedt. Voorwaarde is wel dat er voldoende beschutting is. De lagere gronden bieden een groot voedselaanbod op akkers en in weilanden. Op de migratieroutes tussen de verschillende biotooptypen zijn voldoende bosjes, houtwallen, singels en heggen nodig voor beschutting. Verder moet het leefgebied relatief vrij van verstoring zijn. Dassen komen soms voor in gebieden met taluds, waar enige bescherming in de vorm van bomen of struiken is. Dit kunnen zelfs weg- of spoorbermen zijn.

Inventarisatie

Dassenonderzoek is maatwerk waarvoor geen standaard bestaat. Het kennisdocument Das van BIJ12 geeft wel enkele aanbevelingen over mogelijke onderzoeksmethoden. Dassen komen meestal pas in de schemering of in de nacht uit hun burcht tevoorschijn. Daarom kan aanwezigheid van dassen in een gebied het beste worden aangetoond door sporen in kaart te brengen. In de periode van september tot en met mei is er in en rond het projectgebied op locaties die geschikt zijn voor de das gezocht naar graafactiviteit, wildwissels, mestputjes, vraatsporen, haar, en dergelijke.

Volgens het kennisdocument kunnen activiteiten die binnen 200 meter van een dassenburcht plaatsvinden een negatief effect hebben op de functionaliteit van de burcht. Daarom is al het potentiële leefgebied in deze straal tot het projectgebied onderzocht op sporen van de das.

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden na een periode van droog en niet te koud weer. Dassen zijn dan het meest actief en sporen zijn overdag nog goed zichtbaar. Weercondities tijdens het sporenonderzoek naar de das zijn gegeven in Tabel 2.

Tabel 2. Bezoekdata en weersomstandigheden tijdens het dassenonderzoek.

Bezoek	Datum	Weersomstandigheden (temp, wind, bewolking)
1	22 okt 2022	7°C 2 Bft onbewolkt

4.2 Reptielen

De levendbarende hagedis is vooral te vinden in redelijk dicht begroeide gebieden, zoals (vochtige) heide, veen, schraal grasland, open plekken in bossen en rijk begroeide bosranden. Ook is de levendbarende hagedis te vinden in wegbermen, dijktafsluitingen, hagen en houtwallen. Deze hagedis geeft de voorkeur aan vochtige terreinen met vooral structuurrijke overgangen van vochtige naar droge terreindelen.

De hazelworm is te vinden in enigszins vochtige gebieden, met dichte vegetatie. Dit kunnen plekken zijn zoals tuinen, bossen, bosranden, (vochtige) heide, houtwallen, struwelen, spoor- en wegbermen, kalkgraslanden, vestingwerken, steenhopen en ruderaal plaatsen. De meeste waarnemingen in Nederland komen uit bos- en heidegebieden.

Inventarisatie

Het reptielenonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen uit het Kennisdocument Levendbarende Hagedis van BIJ12. Voor de hazelworm bestaat geen standaardprotocol voor onderzoek. Daarom is voor deze soort het inventarisatieprotocol van het Netwerk Groene Bureaus gevolgd. Deze protocollen zijn opgesteld in samenwerking met Stichting RAVON.

Tussen april en september kan de aanwezigheid van deze soorten worden aangetoond. Op zonnige tot half bewolkte dagen met zachte temperaturen en een windkracht van minder dan 5 Bft is er gezocht naar reptielen door geschikte locaties rustig af te lopen en te zoeken naar zonnende of schuilende dieren.

Om de trefkans te vergroten zijn gedurende het onderzoek ook herpetoplatten (tapijttegels) in het onderzoeksgebied uitgelegd. De platen zijn neergelegd op de meest kansrijke plekken voor deze soorten: locaties waar de zon de platen kan verwarmen maar waar ook voldoende dekkingmogelijkheden (takkenhopen, struweel, etc.) in de directe omgeving aanwezig zijn. Ruim 30 platen zijn 1 maand voorafgaand aan het onderzoek (gewenningsperiode) verspreid uitgelegd in en langs de zaksloot (Fig. 4).

Om een beter beeld te krijgen van het voorkomen van reptielen in de directe omgeving zijn er als aanvulling ook ruim 10 platen langs de nabije bosgebiedje aan de overkant van het spoor uitgelegd.

Figuur 4. Het gebruik van tapijttegels op kansrijke plekken om reptielen op te sporen.

Vervolgens is op 7 momenten gezocht naar reptielen in en rond het projectgebied (Tabel 3).

Tabel 3. Bezoekdata en weersomstandigheden tijdens het reptielenonderzoek.

Bezoek	Datum	Weersomstandigheden (temp, wind, bewolking)
1	20 apr 2022	11°C 3 Bft onbewolkt
2	5 mei 2022	13°C 1 Bft licht bewolkt
3	26 mei 2022	17°C 3 Bft half bewolkt
4	17 jun 2022	22°C 3 Bft licht bewolkt
5	14 jul 2022	19°C 2 Bft onbewolkt
6	3 aug 2022	20°C 1 Bft onbewolkt
7	21 aug 2022	23°C 3 Bft half bewolkt

De eerste 3 veldbezoeken vonden plaats tijdens de optimale periode om levendbarende hagedissen op te sporen, de laatste 4 bezoeken tijdens die van de hazelworm.

4.3 Uitwerking en rapportage

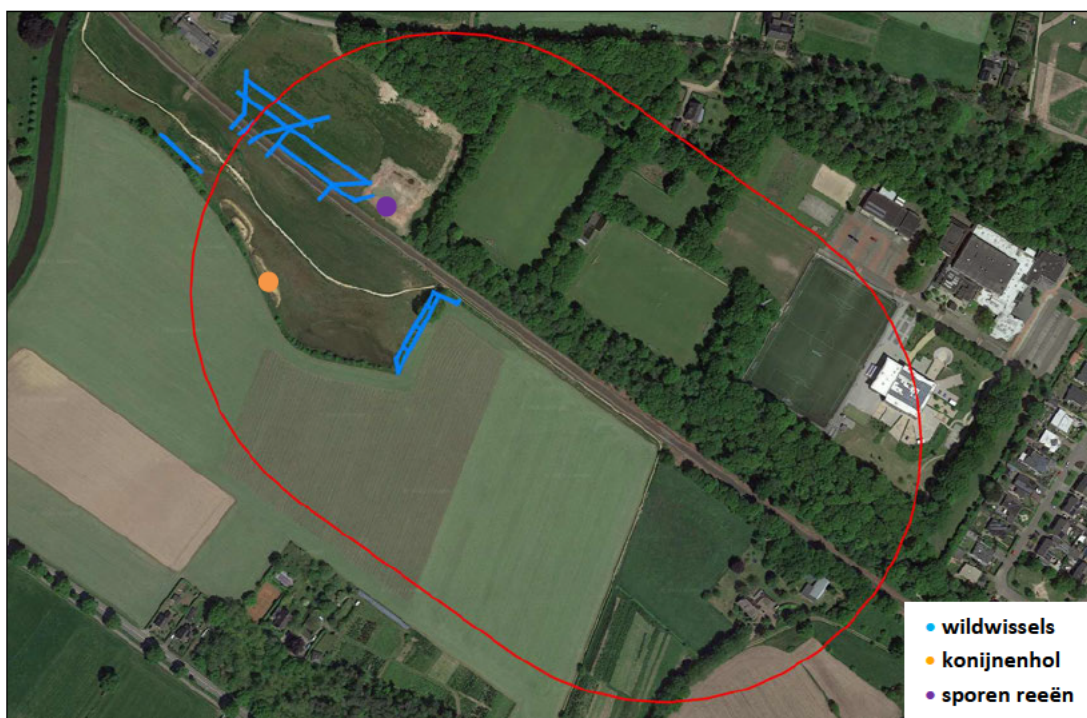
Als bepaald is welke soorten in het projectgebied voorkomen, en hoe het projectgebied door deze soorten wordt gebruikt, vindt een effectenbeoordeling plaats. Aan de hand van de ingreep worden de effecten van de activiteiten op de aanwezige soorten bepaald. Niet alleen de effecten op verblijfplaatsen zijn van belang, maar ook of het leefgebied blijvend kan voorzien in alles wat nodig is om succesvol te kunnen voortplanten of te kunnen verblijven. Effecten kunnen zowel optreden tijdens de (tijdelijke) realisatiefase en de (permanente) gebruiksfase.

Onderzocht wordt of de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden, een ontheffing noodzakelijk is en of daaruit voortvloeiende verplichtingen in de vorm van mitigatie of compensatie noodzakelijk zijn.

5. Resultaten

5.1 Das

Er zijn geen dassenburchten in de omgeving van de zaksloot aangetroffen. Ook zijn er geen sporen aangetroffen die te herleiden zijn naar een burcht. Wel zijn er meerdere wildwissels aangetroffen, voornamelijk ten noordwesten van het projectgebied (Fig. 5 en 6).

Figuur 5. Resultaten van het sporenonderzoek naar de das. Het minimale zoekgebied rond de zaksloot is rood weergegeven (straal 200 meter).

Verder zijn er enkele konijnenholen aangetroffen op zanderige plekken in natuurgebied de Watertap. Op een besloten terrein aan de overkant van het spoor zijn ook sporen van reeën gevonden.

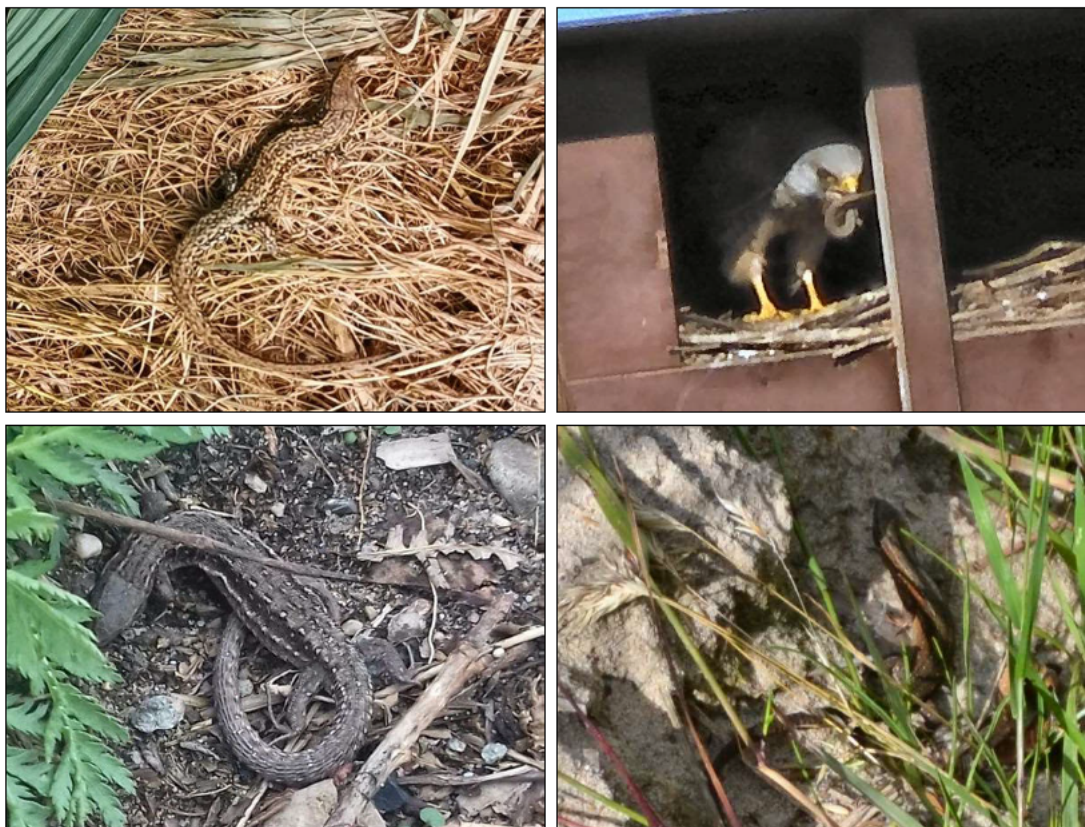
Figuur 6. Sporen van (algemene) zoogdieren in de omgeving van het projectgebied.

Effectenbeoordeling

Er zijn geen sporen of burchten van de das binnen de invloedsfeer van de werkzaamheden aangetroffen. De werkzaamheden hebben daarmee geen negatief effect op dassen. De aangetroffen hollen en wildwissels van andere dieren worden door de ingreep niet verstoord.

5.2 Reptielen

Binnen het projectgebied (in de zaksloot) komt de levendbarende hagedis voor (Fig. 7).

Figuur 7. Levendbarende hagedissen in en rond het projectgebied. De onderste 2 foto's zijn gemaakt en gedeeld door wandelaars.

Gedurende het onderzoek is de levendbarende hagedis 6 maal aangetroffen. Tweemaal ging het om één individu onder een tapijttegel, eenmaal ging het om twee dieren onder een tegel, en eenmaal ging het om een zonnend dier langs het zandpad. Ook als prooi van de buizerd is de levendbarende hagedis eenmaal langs het zuidelijke akkerland aangetroffen. Ten noord-oosten van het projectgebied zijn langs het spoor en de bosrand geen reptielen aangetroffen.

Aanvullend is ook door vrijwilligers melding gedaan van levendbarende hagedissen (gedeeld via zowel de gemeente en de Nationale Databank Flora en Fauna): eenmaal onder een tapijttegel in de zaksloot en eenmaal vrij zonnend langs het pad.

De hazelworm is gedurende het onderzoek niet waargenomen. Ook door vrijwilligers is geen melding gedaan van deze soort in de directe omgeving.

Verder zijn gedurende het onderzoek ook enkele andere (algemene en vrijgestelde) soorten aangetroffen onder de tapijttegels, waaronder de kleine watersalamander, gewone pad en rosse woelmuis (Fig. 8).

Figuur 8. Andere soorten die tijdens het reptielenonderzoek zijn aangetroffen: kleine watersalamander, gewone pad en rosse woelmuis.

Effectenbeoordeling

In en rond het projectgebied is de levendbarende hagedis aangetroffen. Samen met waarnemingen uit de directe omgeving (vanuit de Nationale Databank Flora en Fauna) staat hiermee vast dat het projectgebied onderdeel uitmaakt van het functionele leefgebied van deze soort.

Door de grondroerende werkzaamheden worden mogelijk ondergrondse schuilplaatsen van dieren aangetast. Ongeveer tussen half september t/m half april zijn de dieren in winterrust. Tijdens de periode van winterrust kunnen levendbarende hagedissen zich in hollen in de grond bevinden. Vervolgens loopt de voortplantingsperiode van de levendbarende hagedis over het algemeen april t/m mei. Eieren komen in het moederdier tot ontwikkeling.

6. Conclusies

De Wet natuurbescherming is gericht op het duurzaam in stand houden van soorten in hun natuurlijk leefgebied. Niet alleen de instandhouding van individuen en verblijfplaatsen is van belang, maar ook die van het functionele leefgebied. Daarnaast dient men te allen tijde de zorgplicht in acht te nemen. Deze zorgplicht houdt in dat nadelige gevolgen voor flora en fauna zoveel mogelijk moeten worden voorkomen. De zorgplicht geldt voor alle planten en dieren, beschermd of niet.

6.1 Das

Er zijn geen burchten of sporen van dassen aangetroffen binnen het projectgebied of in de omgeving van het projectgebied, waardoor een negatief effect van de werkzaamheden op de das is uitgesloten. Een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming is voor deze soort niet nodig.

6.2 Reptielen

Het projectgebied maakt onderdeel uit van het functionele leefgebied van de levendbarende hagedis. Deze soort kan hier jaarrond worden verwacht. Dit habitat wordt door de ingreep verstoord. Een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming is daarom nodig voor de levendbarende hagedis. Mitigatie en compensatie zijn hierbij aan de orde.

Er zijn geen zwaar beschermde hazelwormen binnen het projectgebied of in de omgeving van het projectgebied waargenomen, waardoor een negatief effect van de werkzaamheden op deze soort is uitgesloten. Een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming is niet nodig voor de hazelworm.

Voor de overige waargenomen (vrijgestelde) soorten is er geen ontheffingsplicht en volstaat de zorgplicht.

Bronnen

Rapporten

- Ekoza 21.380 – Quickscan flora en fauna – Zaksloot te Gaanderen

Literatuur

- Kennisdocument Das Meles meles. Versie 1.0, juli 2017. BIJ12.
- Kennisdocument Levendbarende hagedis Zootoca vivipara. Versie 1.0, juli 2017. BIJ12.
- Netwerk Groene Bureaus, 2021. Soortinventarisatieprotocollen. Versie juli 2017.

Websites

- <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/>
- <https://wetten.overheid.nl/BWBR0038668/>
- <https://www.openstreetmap.org/>
- <https://geodata.nationaalgeoregister.nl/>
- <https://www.ravon.nl/>
- <https://www.zoogdiervereniging.nl/>
- <https://www.ndff.nl/>
- <https://luchtfoto.prorail.nl/>